

Kamppailu kulttuurintutkimuksesta

Kansainvälisesti kulttuurintutkimus (cultural studies) on monella tapaa hyvin mielenkiintoinen ilmiö. Se on poikkitieteellinen sikäli, että eri yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden alojen tutkijat ovat omaksuneet sen leimaksi tai epiteetiksi, johon ovat tutkijoina identifioituneet. Tosin yhä enemmän on myös perustettu erityisiä kulttuurintutkimuksen laitoksia tai koulutusohjelmia, niin että se alkaa joiltakin osin muistuttaa perinteisiä tieteenaloja – ainakin se on tässä mielessä kovaa vauhtia institutionalisoitumassa. Erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla kulttuurista ja kulttuurintutkimuksesta on tullut iskusanoja, jotka vetoavat akateemisilla markkinoilla. Eräs tuntemani kansainvälisen kustannusalan edustaja sanoi taannoin vähän kärjistäen, että mikä tahansa kirja, jonka otsikossa on kulttuuri, "sells like hotcakes".

Artikkeli käsittelee kulttuurintutkimusta konstruktiona. Kulttuurintutkimus on levinnyt laajalle, kun monet tutkijat ovat identifioituneet siihen, osittain kulttuurintutkimuksen populaarin suosion tähden. Esimerkki tästä on suomalaisen kulttuurintutkimuksen muotoutuminen.

Nauttimansa kansainvälisen suosion tähden kulttuurintutkimuksen "oikeasta" merkityksestä kamppaillaan monin tavoin. Esimerkiksi John Storey määrittelee kulttuurintutkimuksen puhtaasti marxilaisista lähtökohdista Routledgen Social Science Encyclopediassa. Tämä artikkeli käsittelee muitakin vastaavia määrittely-yrityksiä.

Voitto määrittelykamppailussa on kuitenkin Pyrrhoksen voitto. Vain voittaneelle määritelmälle uskolliset voisivat sen jälkeen toimia kulttuurintutkimuksen piirissä. Samalla kulttuurintutkimus kadottaisi monitieteisen ja erilaisille paradigmoille avoimen luonteensa.

Kulttuurintutkimuksen tulevaisuuden kannalta ratkaisevaa on sen metodologinen uudistumiskyky. Mikäli kulttuurintutkimus on liian ohjelmallista tai poliittista ja unohtaa kyseenalaistaa kaiken – mukaan lukien omat lähtökohdansa – se voi menettää kriittisen kykynsä.

Tämä kulttuurin vetovoima perustuu tiettyyn paradigman murrokseen ihmis-tieteissä, ja näyttää että vähä vähältä tuo murros leviää yhä uusille tutkimusaloille, myös niille jotka ovat sinnikästi pitäneet kiinni ns. positivistisesta paradigmasta ja lomaketutkimuksesta pääasiallisena empiirisen tutkimuksen mallina. Tämä paradigman muutos on ilmiö, jota myös tutkitaan, esitellään ja eritellään; esimerkiksi helmikuussa 1997 Santa Barbarassa USA:ssa pidettiin konferenssi nimellä 'The Cultural Turn'.

En lähde nyt analysoimaan kulttuurintutkimuksen suosion sisällöllisiä syitä (ks. tarkemmin Alasuutari 1994 ja 1995), mutta voimmme olettaa, että tavalla tai toisella se vastaa ajan haasteisiin. Siksi ei ole ihme, että sen määrittelystä ja "omistuksesta" on käyty ja käydään kamppailua. Mitä kulttuurintutkimuksella "oikeasti" tarkoitetaan, mitkä tutkimukset edustavat kulttuurintutkimus-

ta ja keillä on oikeus kutsua itseään kulttuurintutkijoiksi; nämä ovat kysymyksiä jotka on nostettu esiin kamppailussa kulttuurintutkimuksesta (esim. Rosaldo 1994).

Itse termi cultural studies juontaa juurensa englantilaiseen ns. Birminghamin koulukuntaan, mutta siitä on tullut kansainvälisesti käytetty yleisnimi tutkimusotteille, jotka lähestyvät nyky-yhteiskuntia tai niiden ilmiöitä kulttuurin nä-

kökulmasta. Kulttuurintutkijoiksi identifioituneita näyttää yhdistävän kulttuurin ja merkityksen käsitteiden keskeisyys muuten leimallisesti laajat yhteiskunnallis-poliittiset kokonaisuudet huomioon ottavassa tarkastelutavassa. Toiseksi yhteistä on se, että kulttuurintutkimus on nykyiselle yhteiskunnalliselle todellisuudelle leimallisten ilmiöiden, kuten populaarikulttuurin, etnisyyden, sukupuolen ja muiden sosiaalisesti merkitsevien asioiden ja erottelujen tutkimista. Lehtonen (1994) luonnehtiikin kulttuurintutkimusta "modernin kritiikiksi".

Määrittelykamppailua on käyty muun muassa siitä, mikä rooli itse termin synysijoilla Birminghamilla ja siellä toimineella Centre for Contemporary Cultural Studies -tutkimuslaitoksella on nykyisessä kulttuurintutkimuksessa. Blundell, Shepherd and Taylor (1993, 6) väittävät, että thatcherismin myötä kulttuurintutkimuksen keskus on siirtynyt Iso-Britanniasta USA:han Australiaan ja Kanadaan. Sen sijaan Cultural Studies -lehden amerikkalainen päätoimittaja Lawrence Grossberg on aktiivisesti puolustanut Birminghamin asemaa kulttuurintutkimuksen tradition alullepanijana ja suunnan näyttäjänä. Massiivisen Cultural Studies -antologian johdantoartikkelissa Nelson, Treichler ja Grossberg (1992, 1) paheksuvat sitä, että kulttuurintutkimuksen materiaalisen ja taloudellisen lupaavuuden vuoksi monet akateemiset instituutiot ovat luoneet kulttuurintutkimuksen yksiköitä tai laitoksia "toisinaan täysin tietämättöminä sen historiasta, harjoittajista, suhteesta perinteisiin oppiaineisiin tai sen elämästä akateemisen maailman ulkopuolella".

Kulttuurintutkimus etujoukkoajatteluna

Miksi amerikkalainen siis puolustaa Birminghamia? Eräs syy on se, että Grossberg opiskeli aikoinaan tuossa nykyään legendaarisessa Birminghamin keskuksessa, ja sikäli hän voi pitää itseään sen perinnön haltijana – olkoonkin, että perillinen on palannut takaisin Atlantin taakse. Alkuperäisen tradition vaaliminen on eduksi myös pelkkää *Cultural Studies* -nimeä (ilman mitään epiteettejä) kantavan lehden imagolle, vaikka lehteä on toisaalta pidetty kovin amerikkalaispainotteisena. Kyseisen lehden historia on sinänsä oma lukunsa. Se perustettiin nimittäin alunperin Australiassa nimellä *Australian Cultural Studies*, kunnes Routledge osti sen, siirsi toimituksen Yhdysvaltoihin ja pudotti nimestä Australian pois (Turner 1990, 83). Monet australialaiset ovat tästä edelleen harmissaan.

* Lehtirintamalla tilanne on nopeasti muuttumassa. Esimerkiksi Carfax Publishers on ottanut levittääkseen lehden nimeltä *Latin American Cultural Studies*, ja Sage alkaa julkaista peräti kahta uutta lehteä, *International Journal of Cultural Studies*, päätoimittajana aiemmin Australiassa opettanut mutta nyt taas Englantiin palannut John Hartley sekä *European Journal of Cultural Studies*, jonka yhtenä päätoimittajana olen Ann Grayn (Birmingham) ja Joke Hermesin (Amsterdam) ohella.

Kulttuurintutkimuksen määrittelyn ympärillä riehuu monenlaisia poliittisia intohimoja. Esimerkiksi Routledgen *Social Science Encyclopedia*an kulttuurintutkimuksesta kuvauksen tehnyt John Storey määrittelee termin täysin marxilaisesti: "Kaikki kulttuurintutkimuksen perusoletukset ovat marxilaisia. Tämä ei tarkoita, että kaikki kulttuurintutkimusta tekevät olisivat marxilaisia. Sen sijaan kulttuurintutkimus itsessään pohjautuu marxilaisuuteen" (Storey 1996, 160). Kuulostaa 1970-luvun Leniniläiseltä etujoukkoajattelulta: kansanliike (kulttuurintutkimusta luonnehditaan usein myös "intellektuaaliseksi liikkeeksi") voi koota riveihinsä erilaisia "yleisdemokraattisia voimia", mutta sen itseoikeutettu johto ja aivot kuuluvat marxilaiselle tieteelle ja puolueelle.

Tarmo Malmbergin tässä lehdessä viime vuonna ilmestynyt artikkeli *Tiedotusoppi historiallisena kulttuuritieteenä* (Malmberg 1996, 20-39) liittyy sen kulttuurintutkimusta käsitelleen loppujakson osalta tähän kansainväliseen kamppailuun kulttuurintutkimuksesta. Malmberg johtaa kulttuurintutkimuksen määrittelynsä Birminghamin koulukunnasta ja päätyy sitä kautta jakamaan kulttuurintutkimukseen identifioituvia vuohiin ja lampaisiin. Saammekin lukea allekirjoittaneen hylänneen molemmat historiallisen kulttuuritieteen klassiset mallit, marxilaisuuden ja uuskantilaisuuden, ja pelanneen itsensä molempia "*edeltäneeseen*" teorianurkkaukseen. Niinpä "Alasuutari ei voi muuta kuin sanoa hyvästit brittiläiselle kulttuurintutkimukselle ja sen perinnölle, ja Grossbergin tavoin hänenkin irtottautumistaan motivoi postmoderni henki" (sama, 35). Kun marxismi valistusfilosofian tradition 1800-luvun kehittämänä (Gronow 1996; Schanz 1996) näin tulee määriteltyä Tieteen viimeiseksi, korkeimmaksi vaiheeksi, mikä tahansa siitä poikkeaminen on luonnollisesti paluuta "uuskantilaisuutta edeltävään, 1800-luvun materialismikeskustelua heijastavaan (...) arvoidealismiin". Marxismi on siis historian ja tieteenkin kehityksen loppu.

Kamppailu kulttuurintutkimuksesta on sinänsä ymmärrettävää. Määrittelykamppailun voittaja saavuttaa hegemonisen aseman, legitimoii oman tutkimusotteensa ainoana oikeana kulttuurintutkimuksena ja voi sitä kautta lainata itselleen ainakin osan siitä suosioista, jota kulttuurintutkimus on "kulttuurisen käänteen" myötä saanut osakseen. Kyse olisi kuitenkin Pyrrhoksen voitosta: jos joku määritelmä todellakin voittaisi, kulttuurintutkimus lakkaisi olemasta kiistan kohde. Siihen identifioituisivat enää vain autorisoituun määritelmään tyytyväiset henkilöt. Se tulisi teoreettisena näkökulmana ja teoreettis-poliittisena liikkeenä yhtenäisemmäksi, mutta menettäisi laajemman houkuttelevuutensa. Vain jaetulle määritelmälle ja asialle uskolliset jäisivät sen piiriin eli pitäisivät itseään "kulttuurintutkijoina".

Autorisoidun, tiukkarajaisen kulttuurintutkimuksen määritelmän voitto ei tietenkään tarkoittaisi, että sen suosion taustalla oleva "kulttuurinen käänne" menettäisi vetovoimansa. Muut termit, esimerkiksi "konstruktivismi" laajasti ymmärrettyinä, ottaisivat "kulttuurintutkimuksen" paikan terminä, johon tutkijat identifioituvat. Näin on jossain määrin tapahtunutkin. Myös Birminghamin koulukunta oli jo alunperin teoreettisilta taustoiltaan eräänlainen hybridi, joka imi vaikutteita mm. marxismista, strukturalismista, symbolisesta interaktionismista ja etnometodologiasta. Yhtenä 1960–1990-lukujen paradigman muutoksen muotoiluna ja sitä seuranneena tutkimusohjelmalla Birminhamin koulukunta on antanut siihen viittaavan termin ohella vaikutteita monille nykytutkijoille, mutta se ei ole ainoa paikka jossa tuo paradigman vaihdos on "keksitty".

Vaikka kamppailu kulttuurintutkimuksen "todellisesta" luonteesta on ymmärrettävää, kulttuurintutkijoiden luulisi toisaalta tietävän paremmin. Sen piirissä hän on korostettu, että kieli ja näennäisesti neutraalit, "todellisuuteen itseensä" enemmän tai vähemmän oikeellisesti viittaavat käsitteet ovat politiikkaa ja valtaa koskevien kamppailujen areenoita. Sama koskee myös termiä "kulttuurintutkimus". Tämä näkyy siinä, että kulttuurintutkimuksen leviäminen on ollut paljolti

siihen identifioitumista, ei vain sitä että Birminghamin koulukunnan konsepti olisi omaksuttu yhä uusissa paikoissa. Myönteisen karismansa vuoksi kulttuurintutkimuksella on ollut jonkinlainen tartuntavaikutus sen teksteissä viitattuihin henkilöihin. Heidät on usein liitetty ”kulttuurintutkimukseen”, ja mukaan vedetyt nimet ovat enemmän tai vähemmän avoimesti hyväksyneet kulttuurintutkimuksen leiman. Kun esimerkiksi Janice Radway julkaisi tutkimuksensa *Reading the Romance* (1984), hän sai kuulla tehneensä kulttuurintutkimusta. Tosiasiassa Radway ei ollut kuullutkaan Birminghamin koulukunnasta vielä siihen aikaan. Nykyään kyseinen tutkimus luetaan amerikkalaisen kulttuurintutkimuksen klassikoihin, eikä Radwaylla näytä olevan mitään sitä vastaan.

Suomalainen kulttuurintutkimus

Tämä kulttuurintutkimukselle ominainen identifioitumisen kautta leviäminen näkyy myös Suomessa (Alasuutari 1995). Kyse ei niinkään ollut esimerkiksi ns. Birminghamin koulukunnan oppien Suomeen rantautumisesta ja täällä omaksumisesta kuin siitä, että suomalaisessa yhteiskuntatieteessä itsessään kehittyi sellainen tilanne, jossa jotkut omaksuivat Birminghamin koulukuntaa muistuttavan orientaation. Edellytykset kulttuurintutkimuksen vetovoimalle ja ”löytämislle” syntyivät, ja monet varsinkin nuoremman polven tutkijat identifioituivat sen edustajiksi. Kuitenkin paikallisessa paradigmojen kentässä suomalainen ”kulttuurintutkimus” on aivan omanlaisensa diskursiivinen muodostuma.

1970-luvun marxismi-leninismiin, pääomalogiikan ja rakennepainotteisen yhteiskuntatieteen jälkeen alettiin perätä tutkimusta, joka ottaisi paremmin huomioon ihmisten arkielämän. Vaikutteet tälle rakenteista subjekteihin ja ”kovista” ”pehmeisiin” menetelmiin siirtymiselle imettiin mm. neuvostoliittolais-itäsalaisesta ”elämäntavan” tutkimuksesta, jolla itsellään oli – Birminghamin koulukunnan tapaan – marxilaistausta. Erityisesti monet J.P. Roosin kirjoitukset (ks. Roos 1985) olivat tässä ”elämäntavan tutkimuksen” tulossa ohjelmallisesti avainasemassa. Sen piirissä taas monet tutkijat, kuten Matti Kortteinen (1982), omaksuvat symbolista interaktionismia muistuttavan, sosiologian vanhoilta klassikoilta kuten Émile Durkheimin *Uskontoelämän alkeismuodoista* (1912) vaikutteita saaneen ajatuksen siitä, että ”kulttuurisilla arvo- ja merkitysjärjestelmillä” on ”taloudellisten muotomääreiden” ohella oma merkityksensä yhteiskunnallisessa muutoksessa (Kortteinen 1982, 293). ”Elämäntapa” nähtiin tässä välittävänä kategoriana. Vasta tämän jälkeen Birminghamin koulukunnan kulttuurintutkimus rantautui Suomeen, mutta tässäkin yhteydessä on muistettava että se oli vain yksi muoto, jossa em. paradigmaattinen murros, nimitettiin sitä ”kielelliseksi”, ”etnografiseksi” tai ”kulttuuriseksi” käännteeksi, alkoi saada jalansijaa Suomessa.

Kulttuurintutkimuksen suomalaisen syntyhistorian erityispiirteistä johtuu, että sen merkityssisältö tšekäläisellä yhteiskuntatieteen paradigmaattisella kentällä on myös jossain määrin erilainen kuin esimerkiksi Englannissa tai Yhdysvalloissa. Se nähtiin rakenteellis-funktionaalista selitystapaa vaalivan marxilaisvaikutteisen tutkimuksen vastapoolina – olkoonkin että tuo vastareaktio syntyi osittain pääomaloogisen tai ”frankfurtilaisvaikutteisen” paradigman sisällä. Sen sijaan esimerkiksi Yhdysvalloissa kulttuurintutkimus kytketään usein yhdeksi (marxilaisvaikutteiseksi) blokiksi kriittisen teorian kanssa (cultural studies and critical theory), kun taas Suomessa kulttuurintutkimus on nähty (marxilaisvaikutteisen) yhteiskuntarakenteita tutkivan sosiologian vastakohtana. Suomalaisessa kulttuurintutkimuksessa on siis korostettu erityisesti toimijuutta. Näin vaikutteita on ehkä omaksuttu enemmän Birminghamin koulukunnan ”kulturalismilta” kuin sen toiselta siiveltä ”struktuurilismilta”, mutta toisaalta jännite toiminnan ja rakenteen (Lévi-Straussin, ei niinkään taloudellisen tai organisatorisen rakenteen merkityk-

sessä) välillä on rakentunut toista kautta. Pierre Bourdieun kulttuurisosiologian ja miksei Anthony Giddensin strukturaatioteorian suosio ilmentänee suomalaisten yhteiskuntatieteilijöiden pyrkimystä pitää mielessä myös suuret rakenteet kulttuurintutkimuksen suomalaisen "paradigman" puitteissa.

Kulttuurintutkimuksen tulevaisuus

Onko todennäköistä, että kulttuurintutkimuksen termi tullaan kansainvälisessä keskustelussa tulevaisuudessa varaamaan hyvin selvärajaiseen käyttöön? Menettääkö se suosionsa konstruktiona, johon eri maiden ja alojen tutkijat identifioituvat?

Mielestäni kulttuurintutkimusta ei voida sen kansainvälisen levinneisyyden ja moninaisuuden vuoksi enää omia niin, että yleisesti hyväksyttäisiin jokin autoritatiivinen määritelmä. Tähän on monia syitä.

Demokraattisuutta, etnosentrismia ja kolonialismia vastustava kulttuurintutkijoiden joukko tuskin hyväksyisi historiankirjoitusta, jossa kulttuurintutkimuksen synty paikannettaisiin yhteen keskukseen, Birminghamiin, ja jossa sen leviäminen kansainväliseksi tutkimussuuntaukseksi selitettäisiin tuon eurooppalaisen tradition omaksumiseksi.

Toinen syy on se, että kulttuurintutkimus ymmärretään poikkitieteelliseksi, teoreettisesti ja metodisesti eklektiseksi tutkimussuuntaukseksi. On vaikea perustella miten sellaiselle suuntaukselle voi antaa eksaktin määritelmän. Poikkitieteellisyydellä taas on ilmiselvästi tulevaisuutta tiedepoliittisena strategiana. Kun tutkijat ja yliopistot pyrkivät laajentamaan toimintaansa ja hankkimaan lisävaroja, yhä uusien "tieteiden" keksimisen keino ei enää ole suosiossa aikana, jolloin ei ylipäätään enää uskota siihen, että todellisuus olisi jaettavissa yhtä moneen alueeseen kuin mitä yliopistossa on tieteitä. "Poikkitieteellisyys" on siten "tiedettä" tehokkaampi tiedepoliittinen strategia. Yliopistot ja tutkimuslaitokset eivät esiinny niinkään todellisuudesta karttaa piirtävänä tieteenekijänä, vaan joustavasti esiin ongelmiin puuttavana ja ne ratkaisevana palokuntana. Toinen tähän liittyvä motiivi pragmaattisuuden korostamisen ohella on se, että opiskelijoiden kiinnostus määrää yhä useammassa maassa ja entistä suuremmassa määrin resurssien jaosta. Nyky-yhteiskunnan ilmiöistä tiederajoista tai lukkoonlyödyistä paradigmoista piittaamatta kiinnostunut kulttuurintutkimus, joka on ennakkoluulottomuudessaan kriittinen ja kaiken aikaa kyseenalaistaa myös omat lähtökohtansa, menestyy myös näissä oloissa.

Suurin haaste tulevaisuuden kulttuurintutkimukselle on sen metodologinen uudistumiskyky. Pelkkä "kriittisyys" ei pitemmän päälle riitä. On myös kehiteltävä keinoja, joilla voi yhä uudestaan tunnistaa ja koetella niitä rutiineja ja ajatustottumuksia, jotka kunakin aikana otetaan yhteiskunnassa annettuna. Kulttuurintutkimuksen piirissä on ehkä turhan paljon teoreettis-ohjelmallisia kirjoituksia tai artikkeleita, joissa analyysiesimerkit toistavat aiemmin keksittyä ja illustroivat kirjoittajan näkemyksiä siitä, miten asiat ovat. Tähän liittyy myös itseensä käpertymisen vaara: kulttuurintutkijoiksi identifioituvat pohtivat vain kulttuurintutkimuksen syvintä olemusta, keitä me olemme tai ketä meihin kuuluu.

Kirjallisuus

- Alasuutari, Pertti (1994)
Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa: Jari Kupiainen ja Erkki Sevänen (toim.): Kulttuurintutkimus. Johdanto. Helsinki: SKS 1994.
- Alasuutari, Pertti (1995)
Kulttuurintutkimus konstruktiona. *Sosiologia* 32(1995):3.
- Blundell, Valda & Shepherd, John & Taylor, Ian (eds.) (1993)
Relocating Cultural Studies. Developments in Theory and Research. London: Routledge.
- Gronow, Jukka (1996)
Karl Marx – yksilön vieraantumisen poliittisen taloustieteen kritiikkiin. Teoksessa: Gronow, Jukka, Arto Noro ja Pertti Töttö (toim.): *Sosiologian klassikot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kortteinen, Matti (1982)
Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: WSOY.
- Lehtonen, Mikko (1994)
Kulttuurintutkimus modernin kritiikkinä. *Niin & näin* 1(1994):1.
- Malmberg, Tarmo (1996)
Tiedotusoppi historiallisena kulttuuritieteenä. *Tiedotustutkimus* 19 (1996):1.
- Nelson, Cary & Treichler, Paula A. & Grossberg, Lawrence (1992)
Cultural Studies: An Introduction. Teoksessa: Grossberg, Lawrence & Nelson, Gary & Treichler, Paula A. (eds.): *Cultural Studies*. New York: Routledge.
- Radway, Janice A. (1984)
Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Roos, J.P. (1985)
Elämäntapaa etsimässä. Helsinki: Tutkijaliiton julkaisusarja 34.
- Rosaldo, Renato (1994)
Whose Cultural Studies? *American Anthropologist* 96(1994):3.
- Schanz, Hans-Jörgen (1996)
Karl Marxin teoria muurin murtumisen jälkeen. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Storey, John (1996)
Cultural Studies. Teoksessa: Kuper, Adam & Kuper, Jessica: *The Social Science Encyclopedia*, 2nd edition. New York: Routledge.
- Turner, Graeme (1990)
British Cultural Studies: An Introduction. London: Routledge.